

Secció Sindical
Universitat Pompeu Fabra
despatx 53.122
Roc Boronat, 138
08018 BCN
tel. 93542-1695

<http://intersindical-csc-upf.blogspot.com.es>
intersindicalcsc.upf@gmail.com

Els riscos psicosocials derivats d'una mala avaluació de la docència

Document editat¹ per Lluís de Yzaguirre

Aquest document vol plantejar al final una sèrie de propostes per tal que l'avaluació de la docència deixi de ser percebuda pel professorat com una amenaça que esdevé factor d'estrès o de desmotivació. Ho farà després d'analitzar les limitacions del model actual i les eventuais millores que no s'hi han volgut incorporar.

Antecedents: la moció del 2012

No fou la primera vegada que el tema sortia al Claustre, però recollirem el que en diu l'acta, bàsicament perquè 5 anys més tard els diferents equips de govern l'únic que han fet és ignorar la sobirania del Claustre. Vegeu-ne el [recull](#) a l'acta.

Causes d'insatisfacció

Començarem per analitzar allò que provoca la insatisfacció de molts professors a partir de la [nostra valoració](#) de l'enquesta de clima que es va passar el 2012:

1. Allò que la universitat anomena AVALDO (per avaluació docent) no és una avaluació feta per professionals o per iguals, sinó la reutilització de les enquestes de satisfacció dels estudiants, extremament esbiaixades (pels motius següents).
  - a. aquestes enquestes no tenen manera de discriminar quan la insatisfacció dels estudiants es deu a causes imputables al professor i quan no. Per exemple, no discriminen el professor que ha rebut un encàrrec poques setmanes abans de començar el curs del que ja porta tres anys fent la mateixa assignatura.

---

¹ Tots els documents d'aquesta sèrie, del mandat 2012-2017, han estat editats per Lluís de Yzaguirre, que és responsable de totes les mancances que puguin tenir. Els seus continguts, però, són fruit dels intercanvis d'opinions, de reflexions i de crítiques de tots els companys de la secció sindical a la UPF de la Intersindical-CSC, excepte en aquelles qüestions que hagin estat subjectes a confidencialitat.

- b. tampoc no discriminen el professor que provoca insatisfacció en aquella assignatura de què se suposa que és especialista d'aquell que ha hagut d'assumir matèries que no encaixen amb el seu perfil de recerca.
2. A més, les enquestes tampoc no obliguen l'estudiant a fer autoavaluació d'allò en què pot haver fallat: hores de dedicació, implicació en el treball, aprofitament de les tutories...
3. A les enquestes de satisfacció dels estudiants (únic input de l'AVALDO), hi manquen mecanismes per a detectar i neutralitzar les respostes venjatives o purament aduladores; a més, s'apliquen sense haver intentat consensuar amb els representants dels estudiants mesures que incrementin la representativitat de les enquestes (sovint poc participades) que els estudiants trobin admissibles.

Aquestes causes d'insatisfacció s'han fet paleses en més d'una ocasió en què s'han presentat mocions al Claustre i també a l'*Enquesta de Clima* que va promoure el Comitè de Seguretat i Salut en el Treball.

Avaluació professional vs entre iguals

Evidentment, allò seriós fóra que la UPF encarregués a experts en metodologia docent que avaluessin presencialment la preparació docent del PDI, l'adequació de l'estratègia docent als objectius declarats, la validesa de les fórmules d'avaluació final o continuada que s'apliquen... No costa gens imaginar que això tindria un cost inassumible, però això no fa que automàticament els estudiants de grau esdevinguin experts en didàctica o en pedagogia. I que no es pugui assumir com una despesa permanent no vol dir que no s'hagués hagut de fer almenys la primera vegada que es va voler incórrer en la temeritat de reutilitzar aquestes enquestes com a instrument d'avaluació del professorat, per tal de poder comparar resultats i descartar-ho o no.

Tampoc no és assumible que tots i cadascun dels projectes de recerca del nostre PDI siguin sotmesos a un escrutini semblant, però s'han cercat i s'han trobat procediments per tal que no hagin de ser els estudiants qui ho faci. No sabem si és més sorprenent la idea d'imaginar que els rànquings de recerca s'arribessin a basar en la satisfacció o insatisfacció que la lectura dels articles d'un investigador pogués provocar en un estudiant o el fet que el PDI s'hagi deixat imposar una *avaluació per inferiors* que en general valoren el professor segons les seves expectatives de nota.

Com que molts dels mals del nostre sistema universitari vénen d'haver copiat tot allò que als EUA ja saben que no va bé (i al damunt ho copiem malament), podem trobar el problema descrit en un llibre del 2005, quan aquí encara ens ho crèiem:

Because parttime and contingent faculty (unlike their tenured counterparts) are usually evaluated only by students rather than by their professional peers, there is a strong incentive for them to "go easy" on their students and engage in grade inflation, depriving these students of an honest evaluation of their work. One assistant professor of creative writing at Columbia University told *Time magazine* that the best

way to ensure favorable student evaluation was to flatter one's students. Washburn, Jennifer: *University, Inc, the corporate corruption of Higher education*. (pàgs. 203), Basic Books, Nova York, 2005

Sembla dir que el professorat estable sí que és avaluat per iguals, cosa que voldria dir que aquí només copiem la part dolenta del sistema. I la idea de "privar els estudiants d'una avaluació honesta" és una conseqüència de la convicció del professor de no ser avaluat honestament, sinó venjativa.

Quant al "go easy", és una experiència força comuna que els estudiants demanin tutoria per a saber com poden garantir l'avaluació positiva amb el mínim de dedicació, mentre que és raríssim que un estudiant vingui a reclamar que amb les activitats proposades i les lectures recomanades no ha aconseguit omplir les 100 hores (o X) que segons la guia docent ha de dedicar a l'assignatura.

Alternatives desaprofitades

Ens hem de resignar davant d'aquest panorama? No pas. Creiem que hi ha coses que es podrien fer *en comptes de o a més a més de* l'avaluació per inferiors.

- **Avaluació entre iguals:** la universitat podria implantar una avaluació rotativa entre el professorat d'un estudi; cada trimestre un professor diferent rep l'encàrrec de dedicar tres dels seus crèdits a avaluar el GG i el seminari d'una assignatura que estigui entre les que tenen menys reputació segons les enquestes de satisfacció dels estudiants. En un cicle de quatre anys són 36 crèdits per estudi i representa que la Facultat pot comparar les dotze assignatures més castigades del Grau (15% del total de crèdits) amb el criteri d'un professional de la mateix especialitat, eventualment més veterà. En alguns casos s'obtindrà un parer de com es poden reconduir les coses; en altres casos, es posseiran elements alternatius per a relativitzar la tirania del *flating* esmentat abans.
- **Autoavaluació:** a la fi de cada curs es podria requerir de cada professor un rànquing de satisfacció en els assoliments de les assignatures que ha impartit aquell curs (abans de conèixer les valoracions dels estudiants). Si la gradació que fes el professor coincidís amb les dels estudiants, probablement ell mateix sabrà desllindar allò que pot corregir ell d'allò que depèn d'instàncies superiors o de circumstàncies ingovernables. Altrament, pot servir de motiu de reflexió amb els responsables docents per tal de discriminar el millorable del que cal acceptar resignadament.
- **Avaluació amateur:** assumida la impossibilitat de contractar experts en pedagogia per tal que avaluïn tots els professors cada X anys, es podrien oferir beques d'estudi a graduats en Pedagogia que acceptessin seguir un grau a canvi de fer un informe, seguint un patró aportat per la UPF, de cadascuna de les assignatures cursades. No és barat, però ja no parlaríem de costos sinó de "lucre cessant". En tot cas, un graduat en Pedagogia seguint un segon grau tindria molt més criteri i, segurament, més maduresa, que un estudiant de 18 o 19 anys.

Milliores potencials de les enquestes

Tot seguit desenvoluparem uns punts en relació a tot allò que no es demana o no es té en compte a les enquestes de satisfacció dels estudiants, cosa que les invalida com a instrument objectiu d'avaluació de la docència i deixem per al final aquelles millores que es poden fer quant al que es demana, com i quan es demana i com es gestiona. Entre les coses que no es demanen o no es tenen en compte incloem les que afecten la motivació que pot tenir el professor, si la guia docent reflecteix la seva visió de l'assignatura o li ha vingut imposada de manera que conculca la seva llibertat de càtedra, sobre eventuais pre-requisits o qualsevol altra que escapi a la capacitat d'influència individual del professor, tenint en compte que, com més precari sigui el professor més probable és que hi hagi dissonàncies en totes aquestes qüestions.

Els romanços del professor excel·lent

Un dels factors que condicionen les expectatives que els estudiants es formen sobre els professors és l'autobombo que se solen donar les universitats, tant a les jornades de portes obertes com a les sessions de benvinguda, en què transmeten una imatge idíl·lica del professor excel·lent, que connecta la seva docència i la seva recerca, i no cal dir que excel·leix en totes dues. Recentment, els dos candidats a rector han tornat a cantar les excel·lències d'aquest prototip.

La realitat és que a les universitats hi ha professors excel·lents que són grans docents però investigadors mediocres i hi ha grans investigadors que mouen cel i terra per no haver de fer classes. Però la imatge amb què arriben els estudiants serà esmicolada ben aviat per la crua realitat. Ho podem llegir a "University, Inc. The corporate corruption of higher education", un llibre que dissectiona el sistema universitari nord-americà i les seves misèries, conegudes abans que els nostres neocons decidissin mercantilitzar la universitat catalana a imatge i semblança de la ianqui. Ho podeu llegir amb detall al [capítol vuit](#).

A casa nostra la diferència és en la magnitud de les misèries econòmiques que administrem, però la mentalitat és la mateixa. Només cal pensar en l'escandalosa avaluació interna de la recerca dels departaments, basada en la participació voluntària dels investigadors, que ha estat després reinterpretada com una avaluació individual que ha esglaonat els investigadors que van decidir participar-hi, premiant els suposadament excel·lents (segons criteri de comissions fetes a mida) i, en algun departament, represaliant (amb la reducció dels espais dels seus equips de recerca) els que van creure's que era voluntari i no s'hi van presentar. Si la UPF es cregués els romanços que explica als estudiants sobre què és el que fa excel·lent un docent, no s'entén que el premi als "millors" investigadors sigui una reducció de la docència (reducció que, atesa la migradesa de recursos, acaba penalitzant els no excel·lents i els no avaluats, que hauran d'assumir aquesta docència que els "excel·lents" s'han espolsat del damunt).

Si realment volguéssim tenir una universitat de qualitat amb acadèmics que connecten llurs docència i recerca, tenim un problema: per afavorir la recerca estem potenciant equips forts

que provoquen concentracions d'especialistes al voltant de patums de renom internacional. A qualsevol facultat del món, com més potents siguin els equips de recerca, més probable serà que hi hagi una gran descompensació amb la docència: els plans d'estudi han de cobrir assignatures de totes les especialitats d'aquell saber i només una petita proporció dels investigadors podran assolir el nirvana de la combinació de docència i recerca. Si, a més, la universitat carrega proporcionalment més docència sobre els investigadors que considera no tan bons, llavors en la pràctica la universitat està aplicant el paradigma contrari del que ven als estudiants.

I tot això acaba incidint en l'avaluació de la docència, tant si és avaluació entre iguals, feta per inferiors o feta per professionals: no pot ser que en el moment de treure les mitjanes de referència de cada estudi no se separin les assignatures en què el docent és investigador del tema (i l'ha triada voluntàriament) de les assignatures impartides per algú que no investiga sobre aquella temàtica, especialment si li ha vingut imposada en aplicació d'uns criteris d'atribució de docència que són un dels mecanismes més poderosos de poder, de clientelisme i d'assetjament que hi ha a les universitats (vegeu la recent sentència a set anys de presó d'un catedràtic sevillà per assetjament sexual).

El dia que la universitat vulgui avaluar-se quant a la docència com a institució d'una manera mínimament seriosa, no pot ser que no analitzi per separat els resultats que obtenen, per una banda, els professors que han pogut triar una assignatura de la seva especialitat i, de l'altra, els resultats que obtenen els professors que no tenen més remei que fer les maries que hi ha a tot pla d'estudis o que es veuen obligats a triar entre no tenir docència o cobrir una baixa per maternitat que els donarà molta feina de preparació que no podran rendibilitzar en cursos posteriors.

És perfectament comprensible que el professor precari que rep l'encàrrec de preparar una assignatura que no concorda amb el seu perfil de recerca, que no té cap garantia de poder impartir en anys successius, que no li permetrà enriquir la docència a partir de la seva docència ni tenir-ne un *feedback* que millori la seva recerca tingui més risc de cremar-se o d'estressar-se que aquell que ha pogut triar la docència, la ve fent des de fa anys i ha pogut anar corregint els aspectes que provocaven una valoració negativa dels estudiants.

Per tancar aquest apartat, cal dir que, si la universitat vol donar credibilitat a la seva pretesa avaluació de la docència en coherència amb les seves proclames de qualitat científica, el primer que hauria de fer és aquesta diferenciació entre docència connectada amb la recerca i docència assumida com a mal menor. Aquesta és una millora que a la UPF li costaria molt poc d'implementar i que li donaria una eina molt poderosa d'anàlisi per a estudiar estratègies a llarg termini per tal d'equilibrar docència i recerca.

Altres problemes de la dicotomia docència triada vs docència imposada

A més del fet de si l'assignatura connecta o no amb la seva recerca, hi ha altres paràmetres que poden influir en la motivació que tindrà un professor amb una determinada assignatura:

1. ha triat l'assignatura entre una oferta més àmplia o li ha vingut proposada amb un "tot o res"?
2. s'ha trobat amb les mans lliures per a exercir la llibertat de càtedra o li ha vingut encorsetada amb una guia docent ja fixada, especificant unes competències i habilitats a treballar que no són les que es deriven de la concepció de la matèria que té el professor?
3. l'ha triada perquè té garanties (encara que siguin precàries) que podrà amortitzar l'esforç de preparació en els propers cursos?

Doncs, el risc que tota la feina inherent a una assignatura (preparació de la guia docent, de les sessions de GG, dels seminaris, de les activitats avaluatòries, atenció de les tutories, correccions, etc) resulti motivadora per al professor o provoqui estrès, desmotivació, angoixa en relació a la recerca que no hi connecta, etc, té molt a veure amb si el professor hauria triat una altra assignatura de la seva especialitat abans que aquella i no sembla raonable que la UPF no vulgui saber-ho i no tingui en compte si el professor és especialista en aquella àrea de coneixement i si ha triat l'assignatura o se li ha assignat a desgrat.

El soufflé de les competències i les habilitats

Un dels elements més contradictoris en els canvis que s'ha produït en els darrers anys és la introducció al programa de l'assignatura (Guia Docent, en la neollengua bolonyesa) d'un apartat de "competències i habilitats" que sembla més destinat a facilitar la feina dels buròcrates que convaliden assignatures i plans d'estudi en el context de les Colònies ERASMUS que no pas a orientar els estudiants o fins i tot els professors que reben d'urgència l'encàrrec d'assumir una assignatura dues setmanes abans de començar el curs. Sovint aquest apartat de la Guia Docent és un brindis al sol amb un *potpourri* d'obvietats (que haurien de ser pre-requisits) amb vaguetats que no obliguen a gaire res i que amaguen la de-gradació de continguts que s'ha produït amb la introducció dels graus:

- Desenvolupar competències comunicatives que permetin al alumno tener capacidad de escucha activa frente a los beneficiarios de las políticas públicas.
- Comprendre els enunciats dels problemes matemàtics (a l'Escola Politècnica!)
- Capacitat de treballar de manera autònoma per a resoldre un problema concret
- Saber aplicar els coneixements teòrics a problemes pràctics
- Entendre a nivell intuïtiu i formal els diferents models de computació que formalitzen el concepte de llenguatge regular: autòmats finits deterministes, autòmats finits no deterministes, autòmats finits no deterministes i expressions regulars.
- Capacitat de treball individual i en equip
- Capacitat d'aprenentatge autònom i de formació continuada

L'evidència més clara de la banalitat d'aquestes formulacions etèries² és que no té cap incidència en la valoració que els estudiants fan de l'assignatura; si, amb els anys que portem de didàctica-ficció i d'enquestes de satisfacció, s'haguéssin connectat ambdós

---

² Exemples reals trets del Campus Global de la UPF durant el curs 2016-17.

mons, segurament hauria calgut revisar la majoria de declaracions de competències i habilitats, atès que realment no es treballen específicament en cap assignatura en concret: com avaluaria un estudiant la seva satisfacció sobre la manera en què una assignatura determinada ha incrementat la seva "Capacitat de treball individual i en equip"?

No ens sembla adient, per part de la institució, que s'hagi promogut la substitució dels programes tradicionals, basats en els continguts, per uns que centren la innovació en allò que s'ignorarà en el moment de valorar els assoliments de l'assignatura. Dit altrament, les enquestes de satisfacció dels alumnes els haurien de demanar sobre el nivell d'assoliment de les competències i habilitats declarades a la Guia Docent que creuen haver obtingut. Creiem que això duria inexorablement a una reformulació realista i aclaridora de la majoria de Guies Docents, en benefici dels estudiants i del professorat precari.

En la mateixa línia, els haurien de demanar si valoren com a correctes, excessius o insuficients els pre-requisits que tenia l'assignatura. I podria passar que concluïéssim que aquestes avaluacions no mereixen confiança si no les fan professionals.

La reputació de cada estudiant com a avaluador

Durant el debat del Claustre va aprovar que es deixessin d'emprar les enquestes de satisfacció com a suposada mesura de la qualitat docent mentre no se'n resolguessin les greus deficiències, un dels arguments de la part institucional fou que acceptaven les suspicàcies d'uns resultats adversos si es donaven una o dues vegades, però que en sèries llargues això era certament significatiu.

Aquest argument és vàlid, però pot resultar que el que és significatiu és que aquella assignatura és una maria o es realitza en condicions inadequades; com que a la universitat no li interessa detectar les causes d'insatisfacció que no pugui imputar al professor, no hi ha manera de corregir-les i se seguiran manifestant en anys successius.

El que els manca als responsables del sistema és entendre que aquestes mateixes sèries permetrien detectar quan un estudiant és venjatiu o adulador, o quan la seva capacitat de discriminar és poc satisfactòria. El sistema actual no conserva dades que permetin establir una reputació de cada estudiant com a avaluador, cosa que s'ha de fer anonimitzant-les.

Aquesta reputació permetria:

- ponderar la valoració d'un estudiant quan en el conjunt de les seves avaluacions només empra una finestra entre 0 i 2 o entre 6 i 9;
- ignorar les dels estudiants que només puntuen alguna assignatura però no la majoria;
- contrastar aquestes puntuacions amb mesures a distància, com per exemple demanar a final del primer trimestre del curs següent les tres assignatures que més li van aportar el curs precedent

- contrastar les valoracions abans de conèixer les notes amb les que puguin fer quan ja tenen les notes i s'han complert o esvaït els bons o mals auguris que es feia l'estudiant.

Hi ha moltes coses que es poden fer sense conculcar la privacitat (que és l'argument fals que ens donaran com a excusa per a no proposar-s'ho) de manera que es pugui establir aquesta reputació i les enquestes de satisfacció es puguin reaprofitar fiablement com a instrument d'avaluació docent. Només cal voluntat per a fer-ho.

Conclusions

Si la universitat (les universitats en general) volen implantar una avaluació docent vàlida, el millor que poden fer és encarregar-la a professionals, costi el que costi. Si el tema no mereix per a ells tants diners, es pot fer entre iguals, com la de la recerca. En qualsevol cas, això no exclouria la possibilitat de reutilitzar les enquestes de satisfacció com a instrument d'avaluació sempre que se n'assegurés la representativitat i es neutralitzessin les avaluacions massa subjectives o deficientment discriminatives.

Les aportacions de la secció sindical

Com a resultat de les reflexions compartides amb els companys de la secció sindical (en tot allò que no estigués subjecte a deure de confidencialitat) tenim, a més d'aquest document, altres que tenen relació amb temes de riscos psicosocials específics del PDI:

- Aportació a la [Valoració de les enquestes de satisfacció/de clima del professorat](#) promogudes pel Comitè de Seguretat i Salut en el Treball (CSST) de la UPF (editada pel delegat LdYM).
- Propostes d'[accions concretes](#) a incorporar als plans de salut laboral de la UPF fetes pel delegat LdYM.
- Proposta del delegat LdYM per a la creació d'un [Catàleg de Bones/Males Pràctiques](#) tendents a incidir en la salut laboral en l'apartat dels Riscos Psicosocials del PDI. Aquesta proposta es podria vehicular des del CSST, des de la JPDI o des de la secció sindical.

Aquests documents i algun altre que no està acabat els trobareu a la pàgina de [retiment de comptes](#) del mandat 2012-17.

NB No és només a la universitat que l'obsessió per convertir la metodologia en el principal argument ha acabat desincentivant i desmoralitzant molts professors:
<https://universkat.wordpress.com/2010/10/31/ser-professor-a-espanya-quan-la-vocacio-ja-no-es-suficient/>